

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

**PRIVRŽENOST LJUBAVNOM PARTNERU, LIČNOST I PSIHOLOŠKA
PRILAGODBA STUDENATA**

Diplomski rad

Anđela Josipović

Mentor: Dr.sc. Inja Erceg

Zagreb, 2018.

Sadržaj

<i>Uvod</i>	1
Teorija privrženosti.....	1
Faze razvoja privrženosti	2
Individualne razlike u kvaliteti privrženosti.....	3
Privrženost u odrasloj dobi.....	4
Psihološka prilagodba.....	6
Depresivnost	6
Usamljenost	7
Socijalna podrška.....	8
Spolne razlike u psihološkoj prilagodbi	9
Ličnost	9
Ličnost i psihološka prilagodba	10
<i>Cilj istraživanja, problemi i hipoteze</i>	11
<i>Metoda</i>	12
Sudionici	12
Postupak.....	13
Mjerni instrumenti.....	13
Upitnik privrženosti prema ljubavnom partneru	13
Upitnik osobina ličnosti	14
UCLA ljestvica usamljenosti.....	14
Ljestvica depresivnosti.....	15
Mjere percipirane socijalne podrške roditelja i vršnjaka	15
<i>Rezultati</i>	16
<i>Razlika u četiri aspekta psihološke prilagodbe s obzirom na stil privrženosti</i>	16
Prediktori četiriju aspekata psihološke prilagodbe studenata	18
<i>Rasprava</i>	22
Metodološki nedostaci i praktične implikacije istraživanja.....	28
<i>Zaključak</i>	30
<i>Literatura</i>	31
<i>Prilozi</i>	36

Privrženost ljubavnom partneru, ličnost i psihološka prilagodba studenata **Adult romantic attachment, personality and psychological adaptation of students**

Andela Josipović

Sažetak

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati razlike između skupina sigurno, zaokupljeno, plašljivo i odbijajuće privrženih studenata u četiri aspekta psihološke prilagodbe (depresivnosti, usamljenosti, percipiranoj socijalnoj podršci roditelja i percipiranoj socijalnoj podršci vršnjaka) te provjeriti jesu li spol, dob, osobine ličnosti i dimenzije privrženosti (anksioznost i izbjegavanje) prediktori ispitanih aspekata psihološke prilagodbe. Istraživanje je provedeno na uzorku od 756 sudionika (71.4% žena; 28.6% muškaraca) dobi od 18 do 41 godine ($M=22.02$; $SD=0.08$). U istraživanju su korišteni sljedeći instrumenti: Upitnik privrženosti prema ljubavnom partneru, Mini IPIP upitnik osobina ličnosti, UCLA ljestvica usamljenosti, Ljestvica depresivnosti, kao i dvije čestice koje mjere percipiranu socijalnu podršku roditelje te vršnjaka. Rezultati pokazuju kako se osobe različitih stilova privrženosti razlikuju u sva četiri ispitana aspekta psihološke prilagodbe. Sigurno privrženi studenti doživljavaju manje depresivnih simptoma te percipiraju veću socijalnu podršku vršnjaka u odnosu na nesigurno privržene studente. Sigurno i odbijajuće privrženi studenti postižu niže rezultate na skali usamljenosti od zaokupljeno i plašljivo privrženih. Sigurno privrženi studenti percipiraju veću socijalnu podršku roditelja od zaokupljeno i plašljivo privrženih. Spol, neuroticizam, ekstraverzija te dimenzije privrženosti pokazale su se značajnim prediktorima depresivnosti, a dob, ekstraverzija, neuroticizam i dimenzije privrženosti prediktori usamljenosti. Neuroticizam je jedini značajni prediktor percipirane socijalne podrške roditelja, dok su ekstraverzija, ugodnost, neuroticizam i dimenzija anksioznosti značajni prediktori percipirane socijalne podrške vršnjaka.

Ključne riječi: stilovi privrženosti, depresivnost, usamljenost, socijalna podrška, ličnost.

Abstract

The aim of this study was to examine the differences between students of secure, preoccupied, fearful and dismissing attachment in four aspects of psychological adaptation (depressive symptoms, loneliness, perceived parental social support, perceived peer social support) and to examine whether gender, age, personality traits and attachment dimensions (anxiety and avoidance) are significant predictors of four tested aspects of psychological adaptation. The participants were 756 students (71.4% women; 28.6% men), aged from 18 to 41 years ($M=22.02$; $SD=0.08$). The following measures were used in the study: The Experiences in Close Relationships Inventory, Mini IPIP, Depression Scale, UCLA - University of California Los Angeles loneliness scale and perception of parental and peer social support were measured with one item for each. Results showed that students with different adult attachment styles statistically differed in four tested aspects of psychological adaptation. Securely attached students reported less depressive symptoms and perceived higher peer social support than insecurely attached students. Securely and dismissing attached students were less lonely than preoccupied and fearfully attached students. Securely attached students perceived higher parental social support than preoccupied and fearfully attached students. Gender, neuroticism, extraversion and two attachment dimensions were significant predictors of depressive symptoms. Age, neuroticism, extraversion and two attachment dimensions were significant predictors of loneliness. Neuroticism was the only predictor of perceived parental social support, whereas extraversion, neuroticism, agreeableness and anxiety were significant predictors of perceived peer social support.

Keywords: attachment styles, depressive symptoms, loneliness, social support, personality.

Uvod

Teorija privrženosti

Privrženost je snažna i trajna emocionalna veza pojedinca u odnosu na jednu ili više značajnih drugih osoba (Bowlby, 1969; prema Colin, 1996). Radi se o recipročnom intimnom odnosu u kojem su osobe povezane te usmjerene na održavanje bliskosti i ostvarivanje osjećaja sigurnosti koji pruža figura privrženosti, odnosno osoba kojoj je pojedinac privržen. Prvi oblici privrženosti javljaju se već u drugoj polovici prve godine kada djeca postaju privrženima osobama koje zadovoljavaju njihove potrebe (Berk, 2008). Međutim, pojam privrženosti je prošao brojne oštre teorijske rasprave prije nego što je razvijena teorija privrženosti kakvu danas poznajemo. Prvi pokušaji objašnjavanja razvoja privrženosti usmjerili su se na važnost hranjenja kao ključnog čimbenika za stvaranje bliske emocionalne veze. Taj stav zastupali su psihoanalitičari, uključujući Sigmunda Freuda koji je prvi tumačio kako je privrženost majci temelj svih kasnijih odnosa, a hranjenje kontekst u kojem se bliski odnos razvija (Berk, 2008). Njihovom mišljenju o važnosti hranjenja pridružili su se i bihevioristi. Iako je hranjenje važan kontekst građenja bliske emocionalne veze, privrženost ne ovisi samo o utaživanju gladi.

Sredinom prošlog stoljeća provedeni su eksperimenti koji su promijenili dotadašnja shvaćanja i kasnije utjecali na razvoj Bowlbyjeve teorije privrženosti (Berk, 2008). Lorenz (1937) je u svom etološkom istraživanju opažao mlade ptice koje slijede majku odmah po izlijevanju. Riječ je procesu utiskivanja (eng. *imprinting*), mehanizmu stjecanja "emocionalnih" veza kod mladunčadi nekih životinja i urođenom ponašanju koje je potaknuto specifičnim podražajem, a javlja se u točno određenoj dobi, tzv. kritičnom razdoblju. Ako su prije izlaganja odvojeni od majke, mladunčad će slijediti i stvoriti vezu s bilo kojom drugom životinjom ili neživim objektom koji ugledaju te ga kasnije doživljavati kao majku (Hess, 1958; Lorenz, 1937). Značajan doprinos pružilo je i Harlowljevo istraživanje (1958) na rebus majmunima koje je pokazalo kako će mladunče majmuna u kavezu s dvjema lutkama, tj. zamjenskim majkama, izabrati onu koja je meka, topla i nježna na dodir, iako je druga lutka, žičana i neugodna na dodir, imala bočicu s hranom.

Bowlby je inspiriran navedenim istraživanjima 50-ih godina prošlog stoljeća razvio danas najprihvaćeniju teoriju privrženosti – etološku teoriju privrženosti (Berk,

2008). Radeći s dva neprilagođena dječaka odvojenih od majki, zaključio je kako je djetetu za preživljavanje u ranoj dobi i zaštitu od kasnijeg neprilagođenog doživljavanja i ponašanja najvažnija briga drugih osoba koju dobiva odnosom privrženosti (Medić, 2014). Zbog nedostatka vještina u najranijoj dobi, biološki je uvjetovano da dijete raznim predispozicijama i okolnostima (plač, smijeh, vizualni kontakt) ostvari interakciju sa značajnom drugom osobom koja će ga zaštititi od opasnosti, podržati u istraživanju i ovladavanju prirodom te pridonijeti njegovom rastu i razvoju (Ajduković, Kregar Orekšović i Laklija, 2007). S obzirom na sličnost ponašanja i kod drugih vrsta sisavaca, Bowlby je postavio teoriju koja govori o privrženosti kao o ponašanju koje se razvilo prirodnom selekcijom te kao takvo ima evolucijsku funkciju preživljavanja.

Faze razvoja privrženosti

Mary Ainsworth (1972; prema Collin, 1996) je na temelju istraživanja definirala četiri faze razvoja privrženosti čiji se slijed smatra normativnim:

1. Faza predprivrženosti (od rođenja do 6 tjedana). Dijete jednako reagira na sve osobe, a koristeći se svojim urođenim reakcijama, privlači i zadržava odraslu osobu u blizini kako bi osiguralo da će se netko brinuti o njemu. Dijete prepoznaje miris i glas svoje majke, ali nije privrženo jer se ne buni kada ostane s nepoznatom osobom.
2. Faza nastanka privrženosti (od 6 tjedana do 6–8 mjeseci). Dijete počinje razlikovati i preferirati osobe s kojima je stalno u kontaktu u odnosu na one koje povremeno susreće. Signali se usmjeravaju prema jednoj ili više specifičnih osoba te se počinje razvijati osjećaj povjerenja. Privrženost još nije razvijena jer će se dijete u slučaju odsustva majke zadovoljiti drugom osobom.
3. Faza jasno uspostavljene privrženosti (od 6–8 mjeseci do 18–24 mjeseci). Dijete održava bliskost s poznatim skrbnikom te ga koristi kao sigurnu bazu iz koje odlazi istraživati okolinu i gdje se vraća po emocionalnu podršku. Javlja se i separacijska anksioznost – dijete postaje uznemireno kada odlazi osoba u koju ima povjerenja.
4. Stvaranje partnerskog odnosa (nakon 18–24 mjeseci). Faza u kojoj dijete zbog razvoja jezika i mentalnog predočavanja počinje razumjeti i predviđati roditeljeve odlaske pa se i prosvjed pri odvajanju smanjuje. Koriste se molbe i uvjeravanja kako bi se promijenili roditeljevi ciljevi, ali im sve više postaju zanimljivi odnosi s drugom djecom pa je stres pri odvajanju od majke puno manji.

Individualne razlike u kvaliteti privrženosti

Svako dijete razvija privrženost, a postojeće individualne razlike u kvaliteti razvijene privrženosti Bowlby je pokušao objasniti unutarnjim radnim modelima, tj. mentalnim reprezentacijama sebe i drugih (Hazan i Shaver, 1994). Česte interakcije s objektom privrženosti uče nas reguliranju, predviđanju i interpretiranju ponašanja druge osobe, ali i prilagodbi vlastitog ponašanja. Dijete će na temelju tih višestrukih iskustava izgraditi uvjerenja i očekivanja za buduće odnose koja će biti temeljena na dvjema procjenama: percepciji vlastite vrijednosti da bude voljeno (model o sebi) te percepciji dostupnosti i adekvatnog reagiranja figure privrženosti (model o drugima) (Ajduković i sur., 2007). Sigurno privrženo dijete pohranit će unutarnji radni model pouzdane i responzivne figure privrženosti te sebe kao vrijedno ljubavi i pažnje. Nesigurno privrženo dijete oprezno će pristupati drugima, a sebe vidjeti kao neefikasno i nevrjedno ljubavi. Ovako pohranjeni obrasci stabilni su tijekom vremena te se prenose na sve buduće intimne odnose (Smojver-Ažić, 1999).

Mary Ainsworth osmislila je postupak za opažanje pod nazivom Test nepoznate situacije kojim je doprinijela istraživanjima individualnih razlika u kvaliteti privrženosti. Radi se o osam trominutnih epizoda u kojima se mijenja razina stresa kod djeteta ključna za ispitivanje privrženosti. Na temelju opažanja različitih reakcija djeteta na odvajanje i ponovni susret s majkom, Ainsworth (1978; prema Berk, 2008) je definirala tri obrasca privrženosti, a kasnije su Main i Solomon (1986) dodali i četvrti obrazac:

1. Sigurno privržena djeca (65%) koriste majku kao sigurnu bazu iz koje istražuju prostor te osjećaju anksioznost kada izađe iz sobe. Majčin povratak izaziva ugodne emocije kod djeteta, traži se ponovni kontakt s njom te se vrlo brzo smiruju.
2. Nesigurno izbjegavajuće privržena djeca (20%) obično se malo uznemire prilikom majčinog odsustva, a po njezinu povratku ignoriraju ili izbjegavaju kontakt s njom.
3. Nesigurno ambivalentno/opiruće privržena djeca (10%) izrazito negoduju prilikom majčinog odlaska, a pri povratku se teško smiruju. Iskazuju ljutnju prema majci želeći ponovno uspostaviti bliskost s njom, ali istovremeno odbijaju kontakt.
4. Nesigurno dezorganizirano privržena djeca (5%) u nepoznatoj situaciji pokazuju najviše zbunjenosti, javlja se zaleđenost kod ponovnog susreta s majkom te ostavljaju dojam bojažljivosti.

Privrženost u odrasloj dobi

Bowlbyjevo razumijevanje privrženosti u evolucijskom kontekstu podrazumijeva njenu važnost u svim životnim fazama te joj daje značaj u određivanju kvalitete bliskih odnosa tijekom cijelog života. Njegove dvije pretpostavke na koje se oslanjaju istraživanja privrženosti u odrasloj dobi govore o relativnoj stabilnosti obrasca privrženosti stečenog u ranom djetinjstvu te o vezama s romantičnim partnerima kao prototipovima privrženosti u odrasloj dobi (Jakovina, 2017). Privrženost u odrasloj dobi ima iste ili slične karakteristike kao i u djetinjstvu, samo je sada ljubavni partner objekt privrženosti, a roditelji tzv. figure privrženosti u pričuvi (Medić, 2014). Traži se održavanje bliskosti i fizičkog kontakta s ljubavnim partnerom koji predstavlja sigurnu bazu i utočište u teškim trenucima. Najizrazitija razlika vidljiva je u prijelazu iz asimetričnog u recipročni odnos pružanja uzajamne sigurnosti i njege.

Neka od važnijih istraživanja privrženosti u odrasloj dobi započela su osamdesetih godina prošlog stoljeća kada su Hazanova i Shaver (1987) prvi konceptualizirali ljubav između dvoje odraslih kao privrženi odnos. Razvili su instrument za mjerenje privrženosti u odrasloj dobi koji se sastojao od teksta s tri odlomka. Svaki je odlomak sadržavao opis glavnih karakteristika jednog od triju stilova privrženosti, a zadatak sudionika bio je odabrati jedan od ponuđenih koji ih najbolje opisuje. S obzirom na to da su vjerovali kako se isti obrasci privrženosti javljaju u djetinjstvu i odrasloj dobi, koristili su Ainsworthinu podjelu privrženosti na sigurnu, izbjegavajuću i ambivalentnu/opiruću privrženost (Molnar, 2012).

Sigurno privržene odrasle osobe uživaju u prisnosti, otvorene su za upoznavanja te se rijetko boje da će ih netko napustiti ili im se previše približiti. U vezi osjećaju povjerenje, sreću i prijateljstvo. Izbjegavajuće privržene osobe naglašavaju nezavisnost, nemaju povjerenja u partnera te osjećaju tjeskobu da će im se netko previše približiti. U odnosima prevladavaju ljubomora, distanciranost i slabo uživanje u tjelesnom kontaktu. Ambivalentno privržene odrasle osobe brzo se zaljube te traže potpuno stapanje s drugom osobom. U vezi vlada ljubomora te briga hoće li im partner uzvratiti naklonost.

Nešto drugačiju, četverodijelnu klasifikaciju privrženosti u odrasloj dobi ponudila je 1991. godine Kim Bartholomew. Provodeći brojna istraživanja u ovom području, uočila je dvije vrste izbjegavajuće privrženosti. Jedna je odbijajuća (motivirana mehanizmom samodostatnosti), a druga je plašljiva privrženost (motivirana

strahom da će ju druga osoba odbiti). Svoju klasifikaciju temelji na Bowlbyjevom unutarnjem radnom modelu u kojem govori o dvjema dimenzijama – modelu o sebi i modelu o drugima (Bartholomew i Horowitz, 1991). Model o sebi može biti pozitivan (sebe se smatra vrijednim ljubavi i pažnje) ili negativan (misle da ne zavrjeđuju ljubav). Model o drugima također može biti pozitivan (drugi se vide kao dostupni) ili negativan (drugi su nedostupni). Navedeni modeli razvijaju se od samog djetinjstva i prenose se na ostale životne faze te utječu na interpersonalne odnose tijekom cijelog života. Model o sebi i model o drugima predstavljaju temelj koji je omogućio klasifikaciju privrženosti u odrasloj dobi na četiri obrasca: sigurni, zaokupljeni, odbijajući te plašljivi (Bartholomew i Horowitz, 1991).

		MODEL O SEBI	
		Pozitivan	Negativan
MODEL O DRUGIMA	Pozitivan	Sigurna privrženost	Zaokupljena privrženost
	Negativan	Odbijajuća privrženost	Plašljiva privrženost

Slika 1. Kategorijalna klasifikacija stilova privrženosti (Bartholomew i Horowitz, 1991).

Sigurno privržene odrasle osobe imaju pozitivan model o sebi i o drugima. Intimnost im je ugodna i osjećaju se sigurno s partnerima, a pritom održavaju autonomiju i ne boje se napuštanja. Zaokupljeno privrženi pojedinci previše su ovisni i zaokupljeni odnosima. Traže potpuno stapanje s osobom te se boje neuzvrćene ljubavi i napuštanja. Oni imaju negativan model o sebi i pozitivan model o drugima. Odbijajuće privržene osobe imaju pozitivan model o sebi i negativan o drugima. Pripisuju im se jaka nezavisnost i odbijanje intimnosti. U kriznim situacijama povlače se od partnera. Uglavnom se upuštaju u kratke seksualne afere. Plašljivo privrženi odrasli boje se intimnosti i socijalno su anksiozni. Vlada nepovjerenje u partnera te se boje da ih partner ne voli dovoljno. Oni imaju negativan model o sebi i drugima.

Crowell, Fraley i Shaver (1999) navode kako se klasifikacija privrženosti u odrasloj dobi može promatrati kroz dosad spomenute kognitivne termine modela o sebi i modela o drugima, ali postoje i afektivno-bihevioralni pojmovi koji dovode do iste četverodijelne klasifikacije: dimenzija anksioznosti i izbjegavanja. Visok rezultat na objema dimenzijama ukazuje na plašljivo privržene, a nizak na sigurno privržene odrasle osobe. Odbijajući stil privrženosti karakterizira visoka vrijednost na dimenziji

izbjegavanja, a niska na dimenziji anksioznosti, dok je u obrnutom slučaju riječ o zaokupljenom stilu privrženosti. Dimenzija izbjegavanja opisuje se kao udobnost s bliskošću koja se može kretati od lakog zbližavanja s drugima do neugode zbog prebliskosti. Usko je povezana s modelom o drugima te visoke rezultate na ovoj dimenziji postižu odbijajuće i plašljivo privržene osobe. Dimenzija anksioznosti odnosi se na strah od napuštanja te potrebu za visokom bliskošću kao glavnim karakteristikama ambivalentnog stila privrženosti. Zaokupljeno i plašljivo privrženi pojedinci postižu visoke rezultate na ovoj dimenziji što ukazuje na njenu povezanost s modelom o sebi.

Psihološka prilagodba

Psihološka prilagodba definira se kao kakvoća psihološkog funkcioniranja, odnosno kao samoprihvatanje, prihvaćanje od strane drugih te sposobnost realiziranja ciljeva od osobne i društvene važnosti (Smojver-Ažić, 1999). Razdoblje prijelaza iz adolescencije u odraslu dob prožeto je novim životnim situacijama, a time i brojnim prilagodbama. Najčešće varijable koje se u istraživanjima koriste kao pokazatelji prilagodbe mogu se podijeliti na osobne (dimenzije ličnosti, suočavanje sa stresom, percepcija odnosa s roditeljima, anksioznost, depresivnost) i okolinske (životni stresovi, karakteristike obitelji, roditeljski stilovi, tjelesno i psihičko zdravlje te socijalna podrška obitelji i vršnjaka (Živčić-Bećirević, 2007).

S mnogim aspektima psihološke prilagodbe povezivana je i kvaliteta privrženosti. Istraživanja ukazuju na iznimnu važnost razvoja kvalitetnog odnosa s roditeljima u djetinjstvu kako bismo kasnije u životu ostvarili zdrave socijalne odnose, a time postigli i željeno životno zadovoljstvo. Međutim, mnoštvo mladih ima problema s ostvarivanjem kvalitetnih odnosa sa socijalnom okolinom. Istraživanje koje su proveli Bezinović, Pokrajac-Bulian, Smojver-Ažić i Živčić-Bećirević (1998) govori kako čak 50% djevojaka i 38% mladića iskazuje zabrinutost zbog loših odnosa sa svojom socijalnom okolinom što može dovesti do izraženijeg osjećaja depresivnosti i usamljenosti te percepcije slabije socijalne podrške.

Depresivnost

Depresija kao poremećaj odnosi se na skup simptoma, odnosno ponašanja i emocija koji se dosljedno zbivaju zajedno (Rudan i Tomac, 2009). Glavni simptomi depresije su depresivno raspoloženje, smanjen interes za svakodnevne aktivnosti,

nesanica ili prekomjerno spavanje te umor i gubitak energije koji traju duže vrijeme (Begić, 2014). S druge strane, depresivnost je samo jedan od simptoma depresije kao poremećaja koji se javlja kao normalna reakcija na određene životne događaje, svakodnevna razočaranja te životne neuspjehe (Rudan i Tomac, 2009). Odnosi se na osjećaj tuge, praznine, beznada, zabrinutosti i bezvrijednosti koji su kraćeg trajanja i blažeg intenziteta. Osobe depresivnih simptoma mogu imati poteškoća u socijalnom i ponašajnom funkcioniranju što dovodi do problema stvaranja i održavanja socijalnih odnosa, a onda i do oslabljene socijalne podrške. Ovakva situacija posebno je problematična u teškim trenucima kada osobi trebaju bliskost i podrška koju ne dobiva.

Privrženost kao snažna i trajna emocionalna veza s jednom ili više osoba predstavlja faktor koji bi mogao imati ulogu u objašnjavanju depresivnosti. Istraživanje je pokazalo kako različiti stilovi privrženosti objašnjavaju oko 12% varijance depresivnosti (Roberts, Gotlib i Kassel, 1996). Nesiguran stil privrženosti karakteriziraju bojažljivost i nepovjerljivost prema strancima, negativna očekivanja o drugima te nedostatak jasne i otvorene komunikacije. Osobe navedenih karakteristika, baš kao i one s depresivnim simptomima, teško mogu ostvariti funkcionalne odnose s drugima. Moguće da je iz tih razloga u brojnim istraživanjima pronađena pozitivna povezanost nesigurne privrženosti i depresivnosti (Conradi i de Jonge, 2009; Muris, Meesters, van Melick i Zwambag, 2001). Istraživanja pokazuju kako su plašljivo i zaokupljeno privržene osobe najdepresivnije vjerojatno jer imaju negativan model o sebi, jednu od glavnih karakteristika depresivnosti. Sigurno privržene osobe su najmanje depresivne te se dobiva negativna niska povezanost depresivnosti i sigurne privrženosti (Roberts i sur., 1996).

Usamljenost

Usamljenost je nelagodno iskustvo koje se javlja uslijed nesrazmjera između željenih i stvarnih odnosa s ljudima (Smojver-Ažić, 1999). Govoreći o usamljenosti, mora se spomenuti tvrdnja o njezinoj univerzalnosti koju podupire činjenica da se potreba za pripadanjem javlja kod svih ljudi, a koja se očituje u potrebi za stabilnim odnosima s drugima (Smojver-Ažić, 1999). Potrebu za pripadanjem spominjao je i sam Maslow koji ju je smjestio u središte hijerarhije potreba. Rokach (1995) je kroz svoja istraživanja došla do glavnih spoznaja o uzrocima usamljenosti: socijalna alijenacija,

neadekvatan sustav socijalne podrške, problematični odnosi, promjena prebivališta, gubici, osobne krize te osobna ograničenja i razvojni deficiti.

Mnoge mlade osobe nakon završene srednje škole odlaze na fakultet prilikom čega doživljavaju raspad postojećih društvenih mreža. Istovremeno moraju uspostavljati i održavati nove odnose te se prilagođavati novonastalim situacijama. Sve to može dovesti do usamljenosti, a potom i do aktiviranja sustava privrženosti zbog potrebe za dodatnom sigurnošću i podrškom. Istraživanja potvrđuju kako sigurno privržene osobe pokazuju manju razinu usamljenosti od nesigurno privrženih (Deniz, Hamarta i Ari, 2005). Međutim, razlike u razini usamljenosti između nesigurno privrženih skupina nisu dosljedne. Dio istraživanja pokazuje kako plašljivo i zaokupljeno privrzeni pojedinci ostvaruju više rezultate na upitnicima usamljenosti (Bogaerts, Vanheule i Desmet, 2006; Hudson i Ward; 1997), dok dio istraživanja potvrđuje kako su plašljive i odbijajuće privržene osobe usamljenije od zaokupljenih (DiTommaso, Brannen-McNulty, Ross i Burgess, 2003; Kobak i Sceery, 1988).

Socijalna podrška

Socijalna podrška definira se kao dostupnost osoba na koje se oslanjamo, koje nam daju do znanja da o nama brinu, vole nas i cijene (Sarason i sur., 1990; prema Smojver-Ažić, 1999). Definicija je vrlo bliska Bowlbyjevoj teoriji privrženosti u kojoj je od presudne važnosti da dijete tijekom svog ranog razvoja ima figuru privrženosti na koju se može osloniti i koja će reagirati na njegove potrebe. Ako mu se pruži odgovarajuća socijalna podrška, dijete će se razviti u samopouzdanu osobu koja zna pružiti podršku drugima i koja ima manju vjerojatnost za razvoj psihopatologije u kasnijem životu. Socijalna podrška bitan je čimbenik čovjekove prilagodbe društvu, ali i pomoćni faktor u rješavanju problema i prevladavanju frustracija. Stil privrženosti određuje potrebu za podrškom, kao i sposobnost korištenja te podrške u stresnim trenucima. Istraživanja pokazuju kako sigurno privržene osobe percipiraju veću socijalnu podršku od nesigurno privrženih osoba, ali i traže više podrške od nesigurno privrženih (Florian, Mikulincer i Bucholtz, 1995; Ognibene i Collins, 1998). To je u skladu s teorijom o sigurno privrženim osobama koje su na osnovi pozitivnih iskustava u djetinjstvu naučile da postoje osobe koje su im dostupne u stresnim situacijama i koje će ih prihvatiti i olakšati situaciju. S druge strane, nesigurno privrzeni pojedinci

doživljavaju figuru privrženosti kao nepodupiruću te smatraju kako im drugi ljudi ne mogu pomoći u stresnim situacijama.

Spolne razlike u psihološkoj prilagodbi

Privrženost i separacija teme su koje se provlače kroz cjeloživotni ljudski razvoj, a neki autori smatraju kako upravo privrženost ima veći utjecaj u razvoju žena nego muškaraca (Lapsley, Varshney i Aslsma, 2000). Gilligan (1993) navodi kako su razvojni koncepti separacije i privrženosti glavni pokretači razvoja dojenčadi, a u adolescenciji se javljaju kao koncepti intimnosti i identiteta za koje se smatra da se normativno javljaju u slijedu, jedan tijekom adolescencije, a drugi tijekom rane odrasle dobi. Ipak, kod žena su ta dva koncepta spojena ili se javljaju istodobno. Gilliganina studija (1981; prema Gilligan, 1993) o moralnom odlučivanju pokazala je kako se studentice opisuju u terminima i privrženosti i odnosa s drugima, dok je identitet muškaraca više vezan uz separaciju i postignuće. Navedeno dovodi do pretpostavke kako će žene percipirati veću socijalnu podršku jer je ključan dio njihovog pojma o sebi. S obzirom na to da žene grade svoj pojam o sebi na temelju privrženosti i odnosa s drugima više nego muškarci, poteškoće u tim odnosima značajnije će utjecati i na njihovo samopoimanje. Moguće je da zaista postoje razlike između muškaraca i žena u percipiranju i stvaranju svoje socijalne stvarnosti i da te razlike proizlaze iz različitih iskustava privrženosti. Navedeno dovodi do očekivanja kako će se žene različitih stilova privrženosti više razlikovati po psihološkoj prilagodbi nego muškarci različitih stilova privrženosti. Nadalje, depresivnost se češće javlja kod žena nego kod muškaraca pri čemu otprilike na dvije depresivne žene dolazi jedan muškarac (Karlović, 2017). Osim depresivnosti, istraživanja pokazuju i kako žene izjavljuju o većoj usamljenosti od muškaraca (Weiss, 1973).

Ličnost

Ličnost predstavlja skup psihičkih osobina i mehanizama u pojedincu koji su utemeljeni i organizirani, a utječu na interakcije i adaptacije pojedinca na intrapsihičku, fizičku i socijalnu okolinu (Larsen i Buss, 2007). Unatoč posebnosti svakog čovjeka s obzirom na ličnost, istraživanja su pokazala univerzalne razvojne trendove osobina ličnosti u okviru petfaktorskog modela. Trendovi pokazuju stabilnost tijekom vremena, osobito nakon pedesete godine, ali postoje i male, ali konzistentne promjene tijekom

dvadesetih godina. Dolazi do opadanja otvorenosti ka iskustvima, ekstraverzije i neuroticizma, ali do postupnog povećanja savjesnosti i ugodnosti do pedesetih godina života (Larsen i Buss, 2007). Cjelokupna ličnost važna je i ostavlja posljedice i na naš socijalni svijet jer utječe na odabire ulaska u određene situacije ili izbjegavanje istih. Pravi je primjer ovoga odabir partnera s kojim uspostavljamo blizak i produžen kontakt. Odabirom partnera utjecali smo na socijalnu okolinu kojoj smo izloženi i u kojoj djelujemo, tj. odredili smo mrežu prijatelja i obitelji unutar koje ćemo djelovati. Nalazi istraživanja pokazuju kako ćemo za partnera prije odabrati osobu koja je po osobinama ličnosti slična nama samima te kako upravo karakteristike ličnosti, odmah nakon ljubavi, imaju središnju ulogu u odabiru partnera (Larsen i Buss, 2007). Nakon odabira partnera i stupanja u vezu kod svake se osobe razvija određeni stil privrženosti prema ljubavnom partneru. Brojna su se istraživanja u posljednja tri desetljeća usmjerila upravo na otkrivanje poveznice između osobina ličnosti i određenog stila privrženosti.

Ličnost i psihološka prilagodba

Brojna istraživanja koja su se bavila temom psihološke prilagodbe i osobina ličnosti pokazala su kako postoje dosljedne i teorijski smislene pretpostavke o povezanosti ovih dvaju konstrukata. Clark i Watson (1991) navode kako je depresivnost definirana visokom razinom negativnog i niskom razinom pozitivnog afektiviteta, a oni su visoko povezani s neuroticizmom i ekstraverzijom. Nalazi istraživanja pokazuju kako su upravo ove dvije osobine ličnosti značajni prediktori depresivnosti (Hence i Clark, 1994). Neuroticizam karakterizira opća tendencija doživljavanja neugodnih emocija i kao takav predstavlja pozitivan prediktor depresivnosti, dok ekstraverzija odražava sklonost doživljavanja ugodnih emocija te se odnosi na društvenost, veselje i živahnost predstavljajući negativan prediktor depresivnosti (Chioqueta i Stiles, 2005). Osim depresivnosti, ekstraverzija i neuroticizam redovito se u istraživanjima pokazuju i kao značajni prediktori usamljenosti (Asendorpf i Van Aken, 2003; Cacioppo i sur. 2006; Stokes, 1985). Ekstraverzija predstavlja negativan, a neuroticizam pozitivan prediktor usamljenosti. Malo je istraživanja koja su se bavila povezanošću osobina ličnosti i percipirane socijalne podrške roditelja i vršnjaka. Asendorpf i van Aken (2003) dobivaju pozitivnu povezanost savjesnosti s percipiranom socijalnom podrškom roditelja te povezanost ekstraverzije, neuroticizma i ugodnosti sa socijalnom podrškom vršnjaka.

Cilj istraživanja, problemi i hipoteze

Cilj ovog istraživanja je ispitati razlike između skupina sigurno, zaokupljeno, plašljivo i odbijajuće privrženih studenata u aspektima psihološke prilagodbe te provjeriti jesu li spol, dob, osobine ličnosti i dvije dimenzije privrženosti prediktori psihološke prilagodbe. Na temelju navedenog cilja istraživanja postavljeni su sljedeći problemi i hipoteze:

Problem 1. Ispitati razlikuju li se studenti različitog stila privrženosti u depresivnosti, usamljenosti, percepciji socijalne podrške roditelja te percepciji socijalne podrške vršnjaka kao aspektima psihološke prilagodbe.

Hipoteza 1.1 Osobe plašljivog i zaokupljenog stila privrženosti, među kojima neće postojati razlika, bit će depresivnije u odnosu na osobe odbijajućeg i sigurnog stila privrženosti, dok će sigurno privržene osobe biti manje depresivne u odnosu na odbijajuće privržene osobe.

Hipoteza 1.2. Osobe plašljivog i zaokupljenog stila privrženosti, među kojima neće postojati razlika, bit će usamljenije u odnosu na osobe sigurnog i odbijajućeg stila privrženosti, dok će sigurno privržene osobe biti manje usamljene u odnosu na odbijajuće privržene osobe.

Hipoteza 1.3. Osobe sigurnog stila privrženosti percipirat će veću socijalnu podršku roditelja u odnosu na osobe zaokupljenog, plašljivog i odbijajućeg stila privrženosti među kojima neće postojati razlika.

Hipoteza 1.4. Osobe sigurnog stila privrženosti percipirat će veću socijalnu podršku vršnjaka u odnosu na osobe zaokupljenog, plašljivog i odbijajućeg stila privrženosti među kojima neće postojati razlika.

Problem 2. Ispitati jesu li spol, dob, osobine ličnosti te dimenzije anksioznosti i izbjegavanja prediktori depresivnosti, usamljenosti, percipirane socijalne podrške roditelja te percipirane socijalne podrške vršnjaka kao četiriju aspekata psihološke prilagodbe.

Hipoteza 2.1. Spol, neuroticizam te dimenzije izbjegavanja i anksioznosti bit će pozitivni, a dob, ekstraverzija negativni statistički značajni prediktori depresivnosti, dok savjesnost, ugodnost i intelekt neće predviđati depresivnost.

Hipoteza 2.2. Spol, neuroticizam te dimenzije izbjegavanja i anksioznosti bit će pozitivni, a dob i ekstraverzija negativni statistički značajni prediktori usamljenosti, dok savjesnost, ugodnost i intelekt neće predviđati neuroticizam.

Hipoteza 2.3. Spol i savjesnost bit će pozitivni, a neuroticizam i dimenzije izbjegavanja i anksioznosti negativni statistički značajni prediktori percipirane socijalne podrške roditelja, dok dob, ekstraverzija, ugodnost i intelekt neće predviđati percipiranu socijalnu podršku roditelja.

Hipoteza 2.4. Spol, ekstraverzija i ugodnost bit će pozitivni, a neuroticizam i dimenzije izbjegavanja i anksioznosti negativni statistički značajni prediktori percipirane socijalne podrške vršnjaka, dok dob, savjesnost i intelekt neće predviđati socijalnu podršku vršnjaka.

Metoda

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 756 sudionika dobi od 18 do 41 godine. Prosječna dob iznosila je 22.02 godine ($SD=2.17$). Uzorak je sačinjavalo 540 žena (71.4%) i 216 muškaraca (28.6%). Sudionici su bili studenti različitih sveučilišta i veleučilišta u Hrvatskoj, međutim najveći broj njih, čak 89% studira na Sveučilištu u Zagrebu, dok 2.1% studira na Hrvatskom katoličkom sveučilištu, a 1.3% na Sveučilištu Sjever. Najveći broj sudionika studira na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (31.5%), potom na Fakultetu organizacije i informatike (13%), Prirodoslovno-matematičkom fakultetu (4.8%), Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu (4.1%), Fakultetu političkih znanosti (4%), Pravnom fakultetu (3.7%), Ekonomskom fakultetu (3.2%), Medicinskom fakultetu (2.9%), Učiteljskom fakultetu (2.1%) Muzičkoj akademiji (1.9%) te studiju psihologije na Hrvatskom katoličkom sveučilištu (1.7%). Ostali fakulteti na kojima studiraju sudionici našeg istraživanja bili su zastupljeni u vrlo maloj mjeri zbog čega postotnu zastupljenost nismo navodili. Raspodjela sudionika s obzirom na godinu studija je podjednaka (uz izuzetak studenata 6. godine koja je sastavni dio rjeđih integriranih studija u Hrvatskoj u trajanju od 12 semestara): 18.5% su studenti 1. godine, 20.5% 2. godine, 18.3% 3. godine, 20.8% 4. godine, 17.9% 5. godine te 4.1% 6. godine studija. Od ukupnog broja sudionika njih 67.6% je u vrijeme ispunjavanja upitnika bilo u romantičnoj vezi, dok njih 6% nikad nije bilo u vezi.

Postupak

Istraživanje je provedeno tijekom lipnja 2018. godine, a podaci su prikupljeni *online* upitnikom na Google disku. Poveznica za sudjelovanje u istraživanju distribuirana je na društvenoj mreži Facebook, kao i slanjem poveznice *e-mailom* metodom snježne grude. Sudjelovanje u istraživanju bilo je anonimno i dobrovoljno te su sudionici u bilo kojem trenutku mogli odustati od ispunjavanja upitnika.

Mjerni instrumenti

Upitnik privrženosti prema ljubavnom partneru

U istraživanju je primijenjena skraćena verzija Inventara iskustava u bliskim vezama – IIBV (*eng. Experiences in Close Relationship Inventory*; Brennan i sur., 1998) koja sadrži 18 čestica i dobivena je kao rezultat istraživanja iz 2003. godine autorica Kamenov i Jelić (Kamenov i Jelić, 2003). Sastoji se od skale anksioznosti i skale izbjegavanja te se koristi za ispitivanje privrženosti u ljubavnim vezama odraslih. Osim što omogućuje utvrđivanje zasebnih rezultata na dimenziji izbjegavanja i dimenziji anksioznosti, moguće je odrediti i stil privrženosti na temelju kombinacije rezultata na navedenim dimenzijama. Primjenom IIBV-a moguće je razlikovati četiri stila privrženosti: sigurnu, zaokupljenu, odbijajuću i plašljivu privrženost. U upitniku primijenjenom u ovom istraživanju skalu izbjegavanja čine čestice označene neparnim brojevima, dok skalu anksioznosti čine čestice označene parnim brojevima. Zadatak je sudionika da za svaku od ponuđenih čestica izrazi svoj stupanj slaganja s navedenom tvrdnjom na skali od 7 stupnjeva (od 1 – uopće se ne slažem, do 7 – potpuno se slažem). Rezultat sudionika određuje se zbrajanjem procjena za odgovarajuće čestice svake pojedine skale uz prethodno rekodiranje čestica pod rednim brojevima 9, 13 i 17. Stil privrženosti određuje se u skladu s dobivenim rezultatima na objema skalama na način prikazan u Tablici 1. Pouzdanost dimenzije izbjegavanja u upitniku privrženosti u ovom istraživanju izražena Cronbachovim koeficijentom α iznosi .89, a dimenzije anksioznosti .84.

Tablica 1

Određivanje stila privrženosti s obzirom na rezultate na skali izbjegavanja i skali anksioznosti

<i>Sigurna privrženost</i> (izbjegavanje ≤ 36 , anksioznost ≤ 36)	<i>Zaokupljena privrženost</i> (izbjegavanje < 36 , anksioznost > 36)
<i>Odbijajuća privrženost</i> (izbjegavanje > 36 , anksioznost < 36)	<i>Plašljiva privrženost</i> (izbjegavanje > 36 , anksioznost > 36)

Upitnik osobina ličnosti

Osobine ličnosti mjerene su upitnikom mini IPIP (Donellan i sur., 2006), skraćenom verzijom Goldbergove mjere petofaktorskog modela (*International Personality Item Pool – Five-Factor Model measure*; Goldberg i sur., 2006). Upitnik se sastoji od 20 čestica, pri čemu po četiri čestice mjere jednu od pet osobina ličnosti: ekstraverziju, neuroticizam, ugodnost, savjesnost i intelekt. Istraživanja upućuju na prihvatljiva psihometrijska svojstva ovog kratkog instrumenta te opravdanost njegova korištenja u slučaju vremenskog ograničenja ispitivanja, a eksploratornom faktorskom analizom dobiveno je jasno petofaktorsko rješenje uz pouzdanosti tipa unutarne konzistencije za pojedine faktore od $\alpha=.65$ do $\alpha=.82$ (Cooper, Smillie i Corr, 2010; Donellan i sur., 2006). U ovom istraživanju koeficijenti pouzdanosti tipa unutarne konzistencije iznose redom: ekstraverzija $\alpha=.83$, ugodnost $\alpha=.76$, savjesnost $\alpha=.76$, neuroticizam $\alpha=.74$ i intelekt $\alpha=.75$.

UCLA ljestvica usamljenosti

UCLA ljestvica usamljenosti (engl. *University of California Los Angeles loneliness scale, UCLA*) često je korištena mjera usamljenosti koju su autori Russell, Peplau i Ferguson prvi put objavili 1978. godine, a revidirana je 1980. i 1996. godine te sadrži 20 čestica. Istraživači su također razvili njenu kraću verziju. Jednu od kraćih verzija predstavlja i prilagodba ljestvice telefonskom ispitivanju (Hughes i sur., 2004) koja sadrži tri čestice. Njome su ispitivali sudionike starije od 55 godina, a navedena kraća verzija primijenjena je na sudionicima adolescentne dobi (Bezinović, Roviš, Rončević i Bilajac, 2015) te je korištena i u ovom istraživanju. Zadatak sudionika je odgovoriti u kojoj se mjeri navedene tvrdnje odnose na njih na ljestvici od tri stupnja (1 = gotovo nikad, 2 = ponekad i 3 = često). Ukupni rezultat na UCLA ljestvici usamljenosti formira se kao zbroj procjena na svakoj od čestica pri čemu viši rezultat

upućuje na viši stupanj usamljenosti. Pouzdanost ljestvice usamljenosti u ovom istraživanju iznosi $\alpha=.72$.

Ljestvica depresivnosti

Ljestvica depresivnosti preuzeta je iz upitnika DASS-21, skraćene verzije Ljestvice samoprocjene depresivnosti, anksioznosti i stresa (engl. *Depression, Anxiety and Stress Scale, DASS*; Lovibond i Lovibond, 1995). Originalna ljestvica sastoji se od 42 čestice raspoređene u tri podljestvice: depresivnost, anksioznost i doživljeni stres. Sudionici su na podljestvici depresivnosti, korištenoj u ovom istraživanju, davali procjene na ljestvici od četiri stupnja ovisno o tome koliko se često tvrdnja odnosila na njih u posljednjih tjedan dana (od 0=uopće se nije odnosilo na mene do 3=gotovo u potpunosti ili većinu vremena se odnosilo na mene). Ukupno je korišteno sedam čestica, a ukupni rezultat na Ljestvici DASS-21 izražava se kao zbroj procjena na svakoj pojedinoj čestici pri čemu viši rezultat upućuje na veću depresivnost, dok se ukupan rezultat podljestvice DASS-21 u svrhu interpretacije množi s brojem dva. Ukupni rezultat potom se može kategorizirati u jednu od pet kategorija. Rezultati od 0 do 9 označavaju normalnu razinu depresivnosti, od 10 do 13 blagu, od 14 do 20 umjerenu, od 21 do 25 tešku depresivnost, dok rezultati viši od 28 bodova upućuju na izrazito tešku depresivnost. Pouzdanost ljestvice depresivnosti u ovom istraživanju izražena Cronbachovim koeficijentom α iznosi .88.

Mjere percipirane socijalne podrške roditelja i vršnjaka

Dvije čestice kojima se mjerila percipirana socijalna podrška zasebno od vršnjaka i od roditelja, preuzete su iz seta upitnika korištenog u istraživanju 26. Ljetne psihologijske škole (Kuterovac Jagodić, Erceg i Putarek, 2016). Na ljestvici od pet stupnjeva (od 1=uopće se ne odnosi na mene do 5=u potpunosti se odnosi na mene) sudionici su procjenjivali u kojoj se mjeri navedene tvrdnje odnose na njih. Percipirana socijalna podrška roditelja mjerena je česticom: „Kada se nađeš u teškoj situaciji, koliko možeš računati na podršku svojih roditelja?“, a percipirana socijalna podrška vršnjaka česticom koja je glasila: „Kada se nađeš u teškoj situaciji, koliko možeš računati na podršku svojih vršnjaka?“. Viši rezultat upućuje na veću percipiranu socijalnu podršku roditelja, odnosno vršnjaka.

Prikupljeni su i sociodemografski podaci sudionika: spol, dob, sveučilište i fakultet na kojem studiraju te godina studija.

Rezultati

Razlika u četiri aspekta psihološke prilagodbe s obzirom na stil privrženosti

Prije testiranja razlika u četiri aspekta psihološke prilagodbe između skupina sigurno, zaokupljeno, plašljivo i odbijajuće privrženih studenata, izračunata je deskriptivna statistika te indeksi asimetričnosti i spljoštenosti, a potom je Kolmogorov-Smirnovljevim testom testiran normalitet distribucija navedenih varijabli. Kao što možemo vidjeti u Tablici 2, utvrđeno je kako se distribucije rezultata za sva četiri aspekta psihološke prilagodbe značajno razlikuju od normalne.

Tablica 2
Rezultati testiranja normaliteta distribucija četiriju aspekata psihološke prilagodbe Kolmogorov-Smirnov testom na ukupnom uzorku ($N=756$)

	TR	<i>M</i>	<i>SD</i>	Asimetričnost	Spljoštenost	<i>KSz</i>
Depresivnost	0-42	12.59	10.08	0.85	- 0.20	.13**
Usamljenost	3-9	5.28	1.65	0.41	- 0.57	.16**
Socijalna podrška roditelja	1-5	4.21	1.12	- 1.42	1.13	.32**
Socijalna podrška vršnjaka	1-5	3.92	1.00	- 0.68	- 0.17	.22**

Legenda: *N* – ukupan broj sudionika; TR – teorijski raspon; *M* – aritmetička sredina; *SD* – standardna devijacija; *KSz* – Kolmogorov-Smirnovljev test; ** $p < .01$; * $p < .05$.

Kako bi se odgovorilo na prvi postavljeni problem, korišten je neparametrijski test Krsukal-Wallis jer uvjeti za parametriju nisu zadovoljeni: broj sudionika u grupama s obzirom na stil privrženosti je iznimno neujednačen što nam onemogućuje uspoređivanje razlika između grupa post-hoc testovima, varijance u grupama su međusobno značajno različite, a distribucije rezultata u grupama nisu normalno distribuirane te su pretežito asimetrične.

U Tablici 3 prikazane su aritmetičke sredine i standardne devijacije rezultata u četiri aspekta psihološke prilagodbe kod skupina sigurno, zaokupljeno, plašljivo i odbijajuće privrženih studenata, kao i rezultati Kruskal-Wallisova testa.

Tablica 3

Aritmetičke sredine, standardne devijacije i rezultati Kruskal- Wallisova testa za četiri aspekta psihološke prilagodbe s obzirom na stilove privrženosti ($N=756$)

	Sigurni stil ($n=554$)	Zaokupljeni stil ($n=137$)	Plašljivi stil ($n=20$)	Odbijajući stil ($n=45$)	
	$M (SD)$				χ^2
Depresivnost	10.44 (8.70)	18.80 (11.15)	22.50 (12.53)	15.64 (10.30)	83.35**
Usamljenost	4.94 (1.49)	6.37 (1.62)	6.90 (1.74)	5.44 (1.82)	91.84**
Percipirana socijalna podrška roditelja	4.29 (1.07)	4.07 (1.16)	3.45 (1.50)	4.07 (1.23)	11.97**
Percipiranasocijalna podrška vršnjaka	4.06 (0.90)	3.59 (1.09)	3.30 (1.30)	3.56 (1.24)	29.84**

Legenda: N – ukupan broj sudionika; n – broj sudionika u poduzorku; M – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija; $\chi^2=$ hi – kvadrat test; ** $p<.01$; * $p<.05$.

Kao što je vidljivo iz Tablice 3, pronađena je statistički značajna razlika između sigurno, zaokupljeno, plašljivo i odbijajuće privrženih studenata u svim ispitanim aspektima psihološke prilagodbe: depresivnosti, usamljenosti te percipiranoj socijalnoj podršci roditelja i percipiranoj socijalnoj podršci vršnjaka.

Kako bi se utvrdilo među kojim skupinama postoji statistički značajna razlika u pojedinom aspektu psihološke prilagodbe, provedena je post-hoc analiza Testom zbroja rangova. Na aspektu depresivnosti pokazalo se kako se skupina sigurno privrženih statistički značajno razlikuje od zaokupljeno, plašljivo i odbijajuće privrženih pri čemu su sigurno privrženi studenti manje depresivni u odnosu na preostale tri skupine sudionika. Odbijajuće privrženi studenti statistički su značajno manje depresivni od plašljivo privrženih, dok među ostalim skupinama nije postojala značajna razlika u razini depresivnosti.

Rezultati provedenog Testa zbroja rangova za aspekt usamljenosti pokazuje kako se skupine sigurno i odbijajuće privrženih statistički značajno razlikuju od zaokupljeno i plašljivo privrženih, pri čemu su sigurno i odbijajuće privrženi studenti manje usamljeni u odnosu na preostale dvije skupine sudionika. Zaokupljeno i plašljivo privrženi sudionici ne razlikuju se međusobno u razini usamljenosti, kao ni sigurno i odbijajuće privrženi. Dakle, sigurno i odbijajuće privrženi sudionici značajno su manje usamljeni od zaokupljeno i plašljivo privrženih sudionika.

Post hoc analiza Testom zbroja rangova za aspekt percipirane socijalne podrške roditelja pokazala je kako se sigurno privrženi studenti statistički značajno razlikuju od zaokupljeno i plašljivo privrženih studenata pri čemu sigurno privrženi studenti percipiraju veću socijalnu podršku roditelja. Između ostalih skupina studenata različitih stilova privrženosti nije postojala statistički značajna razlika.

Skupina sigurno privrženih studenata na aspektu percipirane socijalne podrške vršnjaka statistički se značajno razlikuje od zaokupljeno, plašljivo i odbijajuće privrženih pri čemu sigurno privrženi percipiraju veću socijalnu podršku vršnjaka u odnosu na preostale tri skupine sudionika. Zaokupljeno, plašljivo i odbijajuće privrženi sudionici ne razlikuju se međusobno u razini percipirane socijalne podrške vršnjaka. Možemo zaključiti kako sigurno privrženi sudionici percipiraju značajno višu razinu socijalne podrške vršnjaka u odnosu na nesigurno privržene sudionike u ovom istraživanju.

Prediktori četiriju aspekata psihološke prilagodbe studenata

Prije provođenja hijerarhijskih regresijskih analiza, izračunate su interkorelacije istraživačkih varijabli uključenih u analizu – spol, dob, osobine ličnosti, dimenzije anksioznosti i izbjegavanja te depresivnost, usamljenost, socijalna podrška roditelja i socijalna podrška vršnjaka kao četiri aspekta psihološke prilagodbe (prilog A).

Tablica 4
Rezultati hijerarhijske regresijske analize predviđanja depresivnosti ($N=756$)

	Prediktori	1. korak: β	2. korak: β	3. korak: β
1	Spol	-.04	-.13**	-.10**
	Dob	-.10**	-.06	-.06
2	Ekstraverzija		-.08*	-.06*
	Ugodnost		-.01	.00
	Savjesnost		-.05	-.02
	Neuroticizam		.53**	.43**
	Intelekt		-.01	.00
3	Anksioznost			.17**
	Izbjegavanje			.15**
	R^2	.01	.32	.37
	Korigirani R^2	.01*	.31**	.36**
	ΔR^2		.31**	.05**

Legenda: β = standardizirani regresijski koeficijent; R^2 = koeficijent determinacije; Korigirani R^2 = vrijednost koeficijenta determinacije korigirana za broj varijabli u modelu; ΔR^2 = promjena vrijednosti koeficijenta determinacije; ** $p < .01$; * $p < .05$; Spol: 1 – studenti, 2 – studentice.

Rezultati hijerarhijske regresijske analize prikazani u Tablici 4 pokazuju kako je u prvom koraku dob značajan prediktor depresivnosti kojim je objašnjen 1% varijance

kriterija, dok se spol nije pokazao njenim značajnim prediktorom. Stariji studenti i studentice depresivniji su od mlađih. Uvođenjem varijabli osobina ličnosti u drugom koraku objašnjeno je dodatnih 31% varijance kriterija, uz spol, ekstraverziju i neuroticizam kao značajne samostalne prediktore. Ostale osobine ličnosti nisu se pokazale značajnim prediktorima depresivnosti. Studentice i studenti izraženijeg neuroticizma su depresivniji, dok su oni ekstravertiraniji manje depresivni. Uvođenjem dimenzija privrženosti u trećem koraku, postotak objašnjene varijance povećao se za značajnih 5%. Studenti i studentice koji postižu više rezultate na dimenzijama anksioznosti i izbjegavanja su depresivniji. Korišteni prediktori objasnili su zajedno 36% varijance kriterija, a spol, ekstraverzija, neuroticizam, anksioznost i izbjegavanje pokazali su se značajnim samostalnim prediktorima depresivnosti.

Tablica 5
Rezultati hijerarhijske regresijske analize predviđanja usamljenosti ($N=756$)

	Prediktori	1. korak: β	2. korak: β	3. korak: β
1	Spol	.04	-.04	.00
	Dob	-.10**	-.07*	-.08*
2	Ekstraverzija		-.19**	-.18**
	Ugodnost		.05	.05
	Savjesnost		-.03	.02
	Neuroticizam		.43**	.27**
	Intelekt		-.01	.01
3	Anksioznost			.29**
	Izbjegavanje			.13**
	R^2	.01	.26	.35
	Korigirani R^2	.01*	.25**	.34**
	ΔR^2		.25**	.09**

Legenda: β = standardizirani regresijski koeficijent; R^2 = koeficijent determinacije; Korigirani R^2 = vrijednost koeficijenta determinacije korigirana za broj varijabli u modelu; ΔR^2 = promjena vrijednosti koeficijenta determinacije; ** $p < .001$; * $p < .005$; Spol: 1 – studenti, 2 – studentice.

Rezultati hijerarhijske regresijske analize (Tablica 5) pokazuju kako je dob značajan prediktor usamljenosti kojim je u prvom koraku objašnjen 1% varijance kriterija pri čemu se spol nije pokazao kao značajan prediktor usamljenosti. Stariji studenti i studentice su usamljeniji. Uvođenjem varijabli osobina ličnosti u drugom koraku objašnjeno je dodatnih 25% varijance kriterija, uz neuroticizam i ekstraverziju kao značajne samostalne prediktore. Studentice i studenti izraženijeg neuroticizma su usamljeniji, dok su oni ekstravertiraniji manje usamljeni. Ostale osobine ličnosti nisu se pokazale značajnim prediktorima usamljenosti. Uvođenjem dimenzija privrženosti u trećem koraku, postotak objašnjene varijance povećao se za značajnih 9%. Studenti i

studentice koji postižu više rezultate na dimenzijama anksioznosti i izbjegavanju su usamljeniji. Korišteni prediktori objasnili su ukupno 34% varijance kriterija, a dob, ekstraverzija, neuroticizam, anksioznost i izbjegavanje pokazali su se značajnim samostalnim prediktorima usamljenosti.

Tablica 6
Rezultati hijerarhijske regresijske analize predviđanja percipirane socijalne podrške roditelja
(*N*=756)

	Prediktori	1. korak: β	2. korak: β	3. korak: β
1	Spol	.06	.06	.05
	Dob	-.04	-.06	-.06
2	Ekstraverzija		.05	.05
	Ugodnost		.06	.06
	Savjesnost		.09*	.07
	Neuroticizam		-.16**	-.13*
3	Intelekt		.03	.03
	Anksioznost			-.07
	Izbjegavanje			-.04
	R^2	.01	.06	.06
	Korigirani R^2	.00	.05**	.05**
	ΔR^2		.05**	.01

Legenda: β = standardizirani regresijski koeficijent; R^2 = koeficijent determinacije; Korigirani R^2 = vrijednost koeficijenta determinacije korigirana za broj varijabli u modelu; ΔR^2 = promjena vrijednosti koeficijenta determinacije; ** $p < .001$; * $p < .005$; Spol: 1 – studenti, 2 – studentice.

Rezultati hijerarhijske regresijske analize prikazani u Tablici 6 pokazuju kako spol i dob nisu značajni prediktori percipirane socijalne podrške roditelja. Uvođenjem varijabli osobina ličnosti u drugom koraku, objašnjeno je 5% varijance kriterija, a savjesnost i neuroticizam su se pokazali značajnim samostalnim prediktorima. Studentice i studenti nižeg neuroticizma percipiraju veću socijalnu podršku roditelja, kao i oni koji su savjesniji. Uvođenjem dimenzija privrženosti u trećem koraku, postotak objašnjene varijance percipirane socijalne podrške roditelja povećao se za malih, ali značajnih 1%. Ukupno je korištenim prediktorima objašnjeno 5% varijance kriterija, a neuroticizam se pokazao jedinim značajnim samostalnim prediktorom socijalne podrške roditelja.

Tablica 7
Rezultati hijerarhijske regresijske analize predviđanja percipirane socijalne podrške vršnjaka
($N=756$)

	Prediktori	1. korak: β	2. korak: β	3. korak: β
1	Spol	.12**	.08*	.06
	Dob	.02	-.00	-.00
2	Ekstraverzija		.13**	.12**
	Ugodnost		.19**	.19**
	Savjesnost		.02	-.00
	Neuroticizam		-.22**	-.14**
	Intelekt		-.01	-.02
3	Anksioznost			-.15**
	Izbjegavanje			-.06
	R^2	.02	.13	.15
	Korigirani R^2	.01**	.12**	.14**
	ΔR^2		.11**	.02**

Legenda: β = standardizirani regresijski koeficijent; R^2 = koeficijent determinacije; Korigirani R^2 = vrijednost koeficijenta determinacije korigirana za broj varijabli u modelu; ΔR^2 = promjena vrijednosti koeficijenta determinacije; ** $p < .001$; * $p < .005$; Spol: 1 – studenti, 2 – studentice.

Rezultati hijerarhijske regresijske analize (Tablica 7) pokazuju kako je u prvom koraku spol značajan prediktor percipirane socijalne podrške vršnjaka kojim je objašnjeno malih, ali značajnih 1% varijance kriterija. Studentice češće nego studenti percipiraju veću socijalnu podršku vršnjaka, dok se dob nije pokazala značajnim prediktorom. Uvođenjem varijabli osobina ličnosti u drugom koraku, objašnjeno je dodatnih 11% varijance kriterija. Studentice i studenti izraženijeg neuroticizma percipiraju manju socijalnu podršku vršnjaka, dok oni s izraženijom ekstraverzijom i ugodnošću percipiraju veću socijalnu podršku vršnjaka. Uvođenjem dimenzija privrženosti u trećem koraku, postotak objašnjene varijance povećao se za značajnih 2%. Studenti i studentice koji postižu više rezultate na dimenziji anksioznosti percipiraju manju socijalnu podršku vršnjaka. Korištenim prediktorima objašnjeno je ukupno 14% varijance kriterija, a ekstraverzija, ugodnost, neuroticizam i anksioznost pokazali su se značajnim samostalnim prediktorima socijalne podrške vršnjaka.

Rasprava

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati razlike između skupina sigurno, zaokupljeno, plašljivo i odbijajuće privrženih studenata u psihološkoj prilagodbi te provjeriti jesu li spol, dob, osobine ličnosti i dimenzije privrženosti prediktori različitih aspekata psihološke prilagodbe.

Prvi istraživački problem odnosio se na ispitivanje razlika između skupina sigurno, zaokupljeno, plašljivo i odbijajuće privrženih studenata na aspektima psihološke prilagodbe – depresivnost, usamljenost, percipirana socijalna podrška roditelja te percipirana socijalna podrška vršnjaka. Prema teorijskom okviru depresivnost bi trebala biti viša među skupinama plašljivo i zaokupljeno privrženih osoba jer imaju negativan model o sebi koji je ujedno i glavna karakteristika depresivnih osoba (Roberts i sur., 1996). Najniži rezultati na upitnicima depresivnosti očekuju se kod osoba sigurno privrženog stila koji se pozitivnim modelom o sebi i o drugima štite od neadekvatnog funkcioniranja. Istraživanja potvrđuju teoriju te pronalaze dokaze kako su plašljiva i zaokupljena privrženost povezane s višim rezultatima na skali depresivnosti, a odbijajuća i sigurna s njenom nižom razinom (Carnelley, Pietromonaco i Jaffe, 1994; Murphy i Bates, 1997). U našem su istraživanju također dobivene razlike na aspektu depresivnosti između osoba različitih stilova privrženosti. Sigurno privrženi studenti su značajno manje depresivni od preostale tri nesigurno privržene skupine studenata. Time je potvrđen dio hipoteze da će sigurno privrženi studenti osjećati najnižu razinu depresivnih simptoma. Čini se kako su sigurno privržene osobe tijekom djetinjstva dobivale svu potrebnu pažnju i ljubav figure privrženosti zbog čega su razvili pozitivan model o sebi i o drugima (Bartholomew i Horowitz, 1991). Drugim riječima, imajući osobu koja pravovremeno i adekvatno djeluje u potrebitim situacijama i koja im pruža svu potrebnu ljubav, sigurno privržene osobe se pozitivnim modelom o sebi i drugima štiti od svih nefunkcionalnosti, pa tako i od depresivnosti. Značajna razlika pronađena je između plašljivo i odbijajuće privrženih studenata, što ide u prilog hipotezi da će sigurno i odbijajuće privržene osobe biti depresivnije u odnosu na plašljivo privržene. Razlika nije pronađena između zaokupljeno i odbijajuće privrženih studenata, ali promatranjem svih aritmetičkih sredina vidljivo je kako trendovi idu u prilog našoj hipotezi. Odbijajuće privrženi studenti zaista postižu niže rezultate na skali depresivnosti od zaokupljeno privrženih,

no te razlike nisu statistički značajne. Postojeći trend bi možda postigao statističku značajnost da je omjer sudionika u pojedinoj kategoriji privrženosti bio ravnomjerniji. Unatoč tome što odbijajuće privršeni pojedinci imaju pozitivan model o sebi, model koji imaju o drugima je negativan, zbog čega se protive ovisnosti o nekom drugom i intimnosti. Time odbijaju druge od sebe i s vremenom mogu početi osjećati značajke depresivnosti kao što su praznina, tuga i usamljenost. Trendovi rezultata dobivenih našim istraživanjem pokazuju kako plašljivo i zaokupljeno privršene osobe osjećaju najvišu razinu depresivnosti, što je i očekivano zbog negativnog modela o sebi, smatrajući da nisu vrijedne pažnje i očekujući da će im se događati negativne stvari u odnosima (Roberts i sur., 1996).

Govoreći o usamljenosti, postavljaju se pretpostavke kako će se skupine plašljivo i zaokupljeno privršenih osobe osjećati usamljenije od odbijajuće i sigurno privršenih osoba (Bogaerts i sur, 2006; DiTommaso i sur, 2003). Osobe plašljivog stila privrženosti žele socijalne kontakte, ali izbjegavaju interakcije zbog straha od odbijanja. S obzirom na to da odnosi neće biti osobni, pretpostavlja se da će osjećati veću usamljenost. Zaokupljeno privršene osobe smatraju se manje vrijednima te su pretjerano ovisne o drugoj osobi, što dovodi do nezdravih odnosa, a smatrajući kako nikada nisu dovoljno povezane s određenom osobom, javljat će se osjećaj usamljenosti. Osobe odbijajućeg stila neovisne su i umanjuju važnost bliskih odnosa pa neće ni izvijestiti o usamljenosti. Istraživanja pretežito idu u prilog navedenim pretpostavkama pokazujući najveću usamljenost kod plašljivo i zaokupljeno privršenih skupina (DiTommaso i sur., 2003; Hudson i Ward, 1997). Rezultati našeg istraživanja pokazuju kako se skupine studenata različitih stilova privrženosti statistički značajno razlikuju u rezultatima na skali usamljenosti. Sigurno i odbijajuće privršeni studenti postižu značajno niže rezultate na upitniku usamljenosti od plašljivo i zaokupljeno privršenih studenata. Moguće je da plašljivo privršene osobe osjećaju najveću usamljenost jer izbjegavaju interakcije s drugima zbog straha od odbijanja. Socijalno su anksiozne te ne stupaju u kontakt s drugim ljudima zbog čega su dobiveni rezultati očekivani. S druge strane, zaokupljeno privršene osobe imaju bliske veze s drugima za razliku od osoba odbijajućeg i plašljivog stila privrženosti koje to izbjegavaju. Međutim, zaokupljeno privršeni sudionici vjerojatno izvještavaju o većoj razini usamljenosti zbog osjećaja da ostvareni kontakti i veze nisu zadovoljavajući. Naime, zbog konstantne percepcije

nedovoljne stopljenosti i povezanosti s drugom osobom, mogu se osjećati usamljeno. Sigurno privržene osobe zbog zdravog i kvalitetno razvijenog odnosa s privrženom osobom, osjećaju konstantnu podršku i brigu te time osjećaju i manju razinu usamljenosti od osoba ostalih stilova privrženosti. Rezultati pokazuju kako se sigurno i odbijajuće privrženi studenti ne razlikuju u usamljenosti, kao ni zaokupljeno i plašljivo privrženi studenti. Moguće je da osobe odbijajućeg stila privrženosti nisu izvijestile o usamljenosti jer ih karakterizira želja za neovisnosti i umanjivanje važnosti bliskih odnosa, iako možda osjećaju usamljenost više nego sigurno privrženi studenti. Slične rezultate dobili su DiTommaso i suradnici (2003) čije je istraživanje pokazalo pozitivnu povezanost socijalne usamljenosti sa zaokupljenim i plašljivim stilom privrženosti, negativnu sa sigurnim, dok je povezanost izostala kod odbijajućeg stila.

Konzistentna teorijska i empirijska stajališta nalazimo kod aspekta socijalne podrške. Smojver-Ažić (1999) navodi kako su sigurno privržene osobe od najranije dobi imale svu potrebnu podršku i pažnju figure privrženosti, dok osobe nesigurnih stilova privrženosti nisu uvijek mogle računati na pravovremeno reagiranje majke. Cjeloživotna perspektiva teorije privrženosti govori kako se ovakvo rano stečeno iskustvo uči te projicira na sve bliske odnose u odrasloj dobi (Berk, 2008). Zbog toga smo postavili dvije identične hipoteze za socijalnu podršku od roditelja te od vršnjaka pretpostavljajući kako će u oba slučaja sigurno privrženi studenti percipirati veću socijalnu podršku od studenata s preostala tri nesigurno privržena stila. Tako pretpostavljeni rezultati dobiveni su u našem istraživanju za varijablu percipirane socijalne podrške vršnjaka čime je hipoteza 1.4 potvrđena. Rezultati su u skladu s dosadašnjim istraživanjima Floriana i suradnika (1995) te Ognibenea i Collinsove (1998) koja potvrđuju kako sigurno privržene osobe percipiraju veću socijalnu podršku od nesigurno privrženih osoba. Sigurno privržena djeca su uz konstantnu majčinu brigu, toplinu i iskazivanje emocija razvila osjećaje sigurnosti i povjerenja u figuru privrženosti. Takva uvjerenja prenijela su i na odnose u odrasloj dobi zbog čega percipiraju veću socijalnu podršku vršnjaka. S druge strane, majke nesigurno privržene djece nisu odmah reagirale na njihove potrebe te su djeca razvila uvjerenja o nekonzistentnoj podršci privrženih osoba.

Rezultati percipirane socijalne podrške roditelja pokazuju kako postoji značajna razlika između skupina studenata različite privrženosti, ali post hoc testiranje pronalazi

značajnu razliku jedino između sigurno i plašljivo te sigurno i zaokupljeno privrženih studenata. Tako dobiveni rezultati samo djelomično potvrđuju postavljenu hipotezu 1.3. Trendovi pokazuju kako sigurno privrženi studenti izvještavaju o većoj socijalnoj podršci roditelja nego preostale tri nesigurno privržene skupine, no razlika je statistički značajna samo u odnosu na plašljivo i zaokupljeno privržene studente.

Drugi istraživački problem odnosio se na to jesu li spol, dob, osobine ličnosti te dimenzije anksioznosti i izbjegavanja prediktori depresivnosti, usamljenosti, percipirane socijalne podrške roditelja i percipirane socijalne podrške vršnjaka kao četiriju aspekata psihološke prilagodbe. Provedene su četiri hijerarhijske regresijske analize, po jedna za svaki aspekt psihološke prilagodbe kao kriterijsku varijablu, pri čemu su u prvom koraku analize uvršteni spol i dob kao demografske varijable, u drugom koraku osobine ličnosti, a u trećem dimenzije izbjegavanja i anksioznosti.

Značajnim samostalnim prediktorima depresivnosti pokazali su se spol, neuroticizam, ekstraverzija te izbjegavanje i anksioznost. kojima je objašnjeno ukupno 36% varijance kriterija. Karlović (2017) navodi kako svaka peta žena i svaki deseti muškarac tijekom svog života iskusi ozbiljnu depresivnu epizodu što je suprotno našim dobivenim rezultatima spola kao negativnog samostalnog prediktora depresivnosti. Moguće je da je neravnomjerna raspodjela muških i ženskih sudionika doprinijela rezultatima suprotnim od naših očekivanja. Clark i Watson (1991) navode kako je depresivnost definirana visokom razinom negativnog afektiviteta te niskom razinom pozitivnog, a upravo je negativni afektivitet visoko pozitivno povezan s neuroticizmom i negativno s ekstraverzijom. Neuroticizam predstavlja osobinu koju karakterizira opća tendencija doživljavanja lošeg raspoloženja, razdražljivosti i napetosti, a ekstraverziju društvenost, živahnost i veselje (Chioqueta i Stiles, 2005). Navedeno opravdana rezultate dobivene u našem istraživanju gdje se ekstraverzija pokazala negativnim prediktorom depresivnosti, a neuroticizam njenim najznačajnijim pozitivnim prediktorom. Ovakvi rezultati u skladu su s dosadašnjim nalazima Chioquete i Stilesa (2005) gdje su se neuroticizam i ekstraverzija također pokazali značajnim prediktorima depresivnosti. U njihovom se istraživanju najznačajnijom facetom ekstraverzije u predviđanju depresivnosti pokazala pozitivna emocionalnost, a ljutita hostilnost i depresivnost najznačajnijim facetama neuroticizma. Pozitivnim prediktorima depresivnosti pokazale su se i dimenzije izbjegavanja te anksioznosti kojima je

objašnjeno dodatnih 5% ukupne varijance depresivnosti. Rezultati su očekivani jer osobe visoko na izbjegavanju i/ili anksioznosti, tj. nesigurno privržene osobe (zaokupljene, odbijajuće i plašljive) karakterizira nedostatak funkcionalnih odnosa s drugima, baš kao i one s depresivnim simptomima, zbog čega je u brojnim istraživanjima pronađena pozitivna povezanost nesigurne privrženosti i depresivnosti (Conradi i de Jonge, 2009; Muris, Meesters, van Melick i Zwambag, 2001). Također, nesigurno privržene osobe postižu više rezultate na skalama depresivnosti u odnosu na sigurno privržene osobe te je različitim stilovima privrženosti objašnjeno oko 12% varijance depresivnosti (Roberts i sur., 1996).

Koristeći spol, dob, osobine ličnosti te izbjegavanje i anksioznost kao prediktore usamljenosti u ovom istraživanju, objašnjeno je 34% ukupne varijance usamljenosti kao jednog od aspekta psihološke prilagodbe. Značajnim samostalnim prediktorima pokazali su se dob, neuroticizam, ekstraverzija te izbjegavanje i anksioznost čime je hipoteza 2.2. djelomično potvrđena. Luhmann i Hawkley (2016) u svome istraživanju dobivaju rezultate koji potvrđuju naše nalaze, a pokazuju kako su najusamljenije osobe mlađe i kasne odrasle dobi. Ovakvi nalazi mogu se objasniti odvajanjem studenata od roditelja i započinjanjem samostalnog života, slabljenjem odnosa s dotadašnjim prijateljima te potrebom za stvaranjem nove socijalne mreže u mjestu studiranja, kao i time da neke osobe imaju difuziju identiteta i još uvijek se nisu obvezale vrijednostima i ciljevima niti ih aktivno pokušavaju pronaći (Berk, 2008). Značajnim samostalnim pozitivnim prediktorom usamljenosti od osobina ličnosti pokazao se neuroticizam, uz kojeg se značajnim negativnim prediktorom pokazala još i ekstraverzija. Ovakvi su rezultati očekivani jer ekstravertiranije osobe lakše pristupaju i upoznaju nove ljude zbog čega imaju veći socijalni krug ljudi s kojima se mogu družiti, a time se i osjećati manje usamljeno. Ekstraverzija je povezana i s pozitivnim afektivitetom kojeg karakterizira društvenost, veselje i doživljavanje ugodnih emocija (Chioqueta i Stiles, 2005). S druge strane, neuroticizam je karakteriziran čestom napetosti, anksioznosti i težim opuštanjem u različitim situacijama. Sve to onemogućava adaptivno funkcioniranje i ostvarivanje kvalitetnih odnosa što može izazvati osjećaj usamljenosti. Ovakvi rezultati dobiveni su u prethodnim istraživanjima koja nalaze da su neuroticizam i ekstraverzija značajni prediktori usamljenosti (Asendorpf i Van Aken, 2003; Cacioppo, i sur., 2006; Stokes, 1985). Dimenzije anksioznosti i izbjegavanja pokazale su se značajnijim samostalnim

pozitivnim prediktorima čijim je dodavanjem objašnjeno dodatnih 9% varijance kriterija. Rezultati drugih istraživanja idu ovome u prilog nalazeći kako visoko anksiozne osobe (zaokupljeno i plašljivo privržene osobe) postižu više rezultate na skali usamljenosti od osoba drugih dvaju stilova privrženosti (Bogaerts, Vanheule i Desmet, 2006; Hudson i Ward; 1997). Neka istraživanja pokazuju kako odbijajuće i plašljivo privržene osobe osjećaju veću usamljenost od zaokupljeno privrženih osoba što ide u prilog tomu da se dimenzija izbjegavanja također pokazala značajnim pozitivnim prediktorom usamljenosti (DiTommaso, Brannen-McNulty, Ross i Burgess, 2003; Kobak i Sceery, 1988). Ovakvi rezultati u skladu su s teorijom koja usamljenost povezuje s negativnim modelom o drugima, a uz nju se upravo vežu osobe odbijajućeg i plašljivog stila privrženosti (Jerković, 2005). Spol se unatoč pretpostavkama nije pokazao značajnim prediktorom usamljenosti. Neka istraživanja zaista pokazuju nekonzistentne rezultate u ovom području. Russell, Peplau i Cutrona (1980) tvrde kako istraživači ne dobivaju značajne razlike između muškaraca i žena u razini usamljenosti, dok Weissovo (1973) istraživanje pokazuje kako su žene sklonije osjećati se usamljenije od muškaraca. Moguće je da su dobivenim rezultatima pridonijeli neravnomjerni omjeri muškaraca i žena u uzorku ovome istraživanju.

U ispitivanju prediktivnosti spola, dobi, osobina ličnosti i dimenzija privrženosti za percipiranu socijalnu podršku roditelja kao kriterija, značajnim se samostalnim prediktorom pokazao neuroticizam. Neuroticizam se pokazao značajnim negativnim prediktorom kod oba kriterija socijalne podrške što se pokazuje i u dosadašnjim istraživanjima (Cukrowicz, Franzese, Thorp, Cheavens i Lynch, 2008). Ovakvi rezultati su očekivani s obzirom na povezanost neuroticizma s depresivnošću koja može biti povezana i s percepcijom manje socijalne podrške (Clark i Watson, 1991). Ekstraverzija i ugodnost pokazali su se značajnim prediktorima percipirane socijalne podrške vršnjaka, a njihovu povezanost u svome su istraživanju dobili i Asendorpfa i van Akena (2003). Uz navedeno i dimenzija anksioznosti se pokazala značajnim prediktorom socijalne podrške vršnjaka što je i za očekivati jer istraživanja dobivaju značajnu razliku u percepciji socijalne podrške između sigurno i nesigurno privrženih osoba (Florian i sur., 1995; Ognibene i Collins, 1998). Osobe više na dimenziji anksioznosti imaju izraženiji strah od napuštanja i konstantno teže većoj bliskosti pa je moguće kako zbog toga percipiraju manju socijalnu podršku. Kako postoji vjerovanje da su privrženost i

odnosi s drugima važniji pojmovi u razvoju identiteta i psihološkoj prilagodbi kod žena, moglo se očekivati da će spol predviđati socijalnu podršku (Gilligan, 1993). Jedno od objašnjenja zašto se spol ipak nije pokazao značajnijim prediktorom leži u činjenici da sudionici ovog istraživanja pripadaju drugoj generaciji i moguće je da su današnji mladi ljudi manje ovisni o rodnim ulogama te i muškarci i žene pridaju gotovo jednaku važnost odnosima. Osim navedenog, vjerojatno je nejednaka raspodjela muških i ženskih sudionika u istraživanju doprinijela prikazanim rezultatima.

Treba spomenuti i kako je postotak ukupno objašnjene varijance kriterija socijalne podrške vršnjaka i roditelja izrazito manji nego u slučaju depresivnosti i usamljenosti. Odabrani prediktori puno bolje objašnjavaju naša unutarnja stanja (depresivnost, usamljenost) nego socijalnu podršku koja ovisi i o drugim osobama.

Metodološki nedostaci i praktične implikacije istraživanja

Kada razmotrimo rezultate ovog istraživanja, trebamo imati na umu i njegove metodološke nedostatke i ograničenja. Prije svega treba naglasiti kako je istraživanje provedeno *online* metodom te su sudionici regrutirani pozivima na društvenim mrežama i metodom snježne grude. Takav način prikupljanja podataka ne može osigurati reprezentativnost uzorka u odnosu na populaciju pri čemu također postoji mogućnost samoselekcije. Nadalje, u našem su istraživanju većinom sudjelovale žene, dok je bilo puno manje muškaraca. Također, vezano uz naš istraživački problem, raspodjela sudionika po stilu privrženosti ne odgovara onom u populaciji. Naime, broj nesigurno privrženih studenata bio je puno manji od broja sigurno privrženih. Ne možemo biti sigurni da su skupine zaokupljeno, plašljivo i odbijajuće privrženih studenata dobro reprezentiraju stvarno stanje u populaciji. Kako su muškarci manje skloni pristupati dobrovoljnim istraživanjima, bilo bi poželjno da buduća slična istraživanja pokušaju osigurati njihov veći odaziv korištenjem ciljanih oglasa na društvenim mrežama ili promjenom načina prikupljanja podataka (npr. papir-olovka metoda) i formiranja uzorka kako bismo dobili sličnu raspodjelu osoba s obzirom na stilove privrženosti kao u populaciji.

Valja spomenuti kako su upitnici korišteni u ovom istraživanju mjere samoprocjene. Iako je u uputi naglašeno kako je sudjelovanje u istraživanju anonimno te kako će se rezultati razmatrati samo na skupnoj razini, moguće je da su sudionici nesvjesno iskrivili rezultate kako bi se predstavili u boljem svjetlu. Uz to, naši su

sudionici procjenjivali kako se općenito osjećaju u ljubavnim vezama bez obzira na to jesu li trenutno u vezi ili ne te su u obzir uzeti i studenti koji nisu nikada bili u ljubavnoj vezi (njih 6%). Moguće je da je njihova samoprocjena donekle iskrivljena i kako ne predstavlja stvarno ponašanje koje bi pokazali da su zaista bili u ljubavnoj vezi. U budućim istraživanjima bilo bi poželjno provjeriti kakvi se rezultati dobivaju samo na studentima koji su trenutno ili su nekad bili u vezi. Percipirana socijalna podrška roditelja i vršnjaka mjerena je sa samo jednom česticom što bi u budućim istraživanjima trebalo provjeriti nešto dužim upitnikom. Isto tako, u budućim bi istraživanjima bilo poželjno ispitati i još neke relevantne varijable koje mogu pridonositi psihološkoj prilagodbi, poput statusa i duljine veze te zadovoljstva samom vezom. Valja napomenuti i kako je riječ o korelacijskom istraživanju zbog čega ne možemo donositi zaključke o uzročno-posljedičnim vezama, već samo o povezanostima među varijablama.

Unatoč metodološkim nedostacima ovog istraživanja i činjenici da dobiveni rezultati nisu u potpunosti u skladu s prijašnjim istraživanjima i našim očekivanjima, doprinos ovog rada leži u činjenici da u Hrvatskoj do sada nije provedeno mnogo istraživanja koja su se bavila povezanošću privrženosti u odrasloj dobi i psihološke prilagodbe studenata. Istraživanja su se uglavnom bavila privrženošću u djetinjstvu, a manje privrženosti u odrasloj dobi. Također, u ovo su istraživanje uključena četiri stila privrženosti, dok se većina istraživanja oslanja na tri kategorije privrženosti zanemarujući razliku između plašljivo i odbijajuće privrženih osoba. Nadalje, utvrđene su razlike u proučavanim aspektima psihološke prilagodbe o kojima do sada nije bilo mnogo podataka. Naposljetku, u istraživanje smo uz dvije dimenzije privrženosti uključili i pet osobina ličnosti te provjerili njihovu prediktivnu vrijednost četiriju aspekta psihološke prilagodbe. Malo se istraživanja dosad bavilo ovom temom, pogotovo na području Hrvatske. Zaključno, ovo istraživanje pruža temeljit pregled povezanosti stilova privrženosti u odrasloj dobi i ličnosti s psihološkom prilagodbom studenata te doprinosi rastućoj literaturi u ovom području, stavljajući pritom naglasak na potrebu za daljnjim istraživanjima.

Zaključak

Studenti različitih stilova privrženosti razlikuju se u ispitanim aspektima psihološke prilagodbe: usamljenosti, depresivnosti, percipiranoj socijalnoj podršci roditelja i percipiranoj socijalnoj podršci vršnjaka. Sigurno privrženi studenti doživljavaju manje depresivnih simptoma te percipiraju veću socijalnu podršku vršnjaka nego nesigurno privrženi studenti. Sigurno i odbijajuće privrženi studenti manje su usamljeni od zaokupljeno i plašljivo privrženih, a sigurno privrženi studenti percipiraju veću socijalnu podršku roditelja nego zaokupljeno i plašljivo privrženi studenti. Spol, neuroticizam, ekstraverzija te dimenzije privrženosti pokazale su se značajnim samostalnim prediktorima depresivnosti, a dob, neuroticizam, ekstraverzija i dimenzije privrženosti samostalnim prediktorima usamljenosti. Neuroticizam se pokazao jedinim značajnim samostalnim prediktorom percipirane socijalne podrške roditelja, a ekstraverzija, neuroticizam, ugodnost i anksioznost kao stil privrženosti bili su samostalni prediktori socijalne podrške vršnjaka. Korišteni prediktori objasnili su 36% ukupne varijance depresivnosti, 34% varijance usamljenosti, 5% varijance percipirane socijalne podrške roditelja te 14% varijance percipirane socijalne podrške vršnjaka. Iako ovo istraživanje ima metodološka ograničenja, poput nesrazmjera u broju sudionika po skupinama različitih stilova privrženosti u odnosu na raspodjelu u populaciji i korištenja mjera samoprocjene, njegov doprinos leži u tome što donosi nove spoznaje u ispitivanju psihološke prilagodbe i privrženosti u odrasloj dobi koje do sada u domaćim istraživanjima nisu bile često proučavane.

Literatura

- Ajduković, M., Kregar Orekšović, K., i Laklija, M. (2007). Teorija privrženosti i suvremeni socijalni rad. *Ljetopis socijalnog rada*, 14(1), 59-91.
- Aron, A. i Aron, E. N. (1994). *Statistics for psychology*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Asendorpf, J. B. i Van Aken, M. A. (2003). Personality–relationship transaction in adolescence: Core versus surface personality characteristics. *Journal of personality*, 71(4), 629-666.
- Bartholomew, K., i Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: a test of a four-category model. *Journal of personality and social psychology*, 61(2), 226-244.
- Begić, D. *Psihopatologija*. Zagreb: Medicinska naklada, 2014.
- Berk, L. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Bezinović, P., Roviš, D., Rončević, N. i Bilajac, L. (2015). Patterns of internet use and mental health of high school students in Istria County Croatia: cross-sectional study. *Croatian medical journal*, 56(3), 297-305.
- Bezinović, P., Pokrajac-Bulian, A., Smojver-Ažić, S., i Živčić-Bećirević, I. (1998). Struktura i zastupljenost dominantnih psiholoških problema u studentskoj populaciji. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 7, 525-541.
- Blazer, D. G. i Hybels, C. F. (2005). Origins of depression in later life. *Psychological medicine*, 35(9), 1241-1252.
- Bogaerts, S., Vanheule, S. i Desmet, M. (2006). Feelings of subjective emotional loneliness: An exploration of attachment. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 34(7), 797-812.
- Cacioppo, J. T., Hawkley, L. C., Ernst, J. M., Burleson, M., Berntson, G. G., Nouriani, B., & Spiegel, D. (2006). Loneliness within a nomological net: An evolutionary perspective. *Journal of research in personality*, 40(6), 1054-1085.
- Carnelley, K. B., Pietromonaco, P. R. i Jaffe, K. (1994). Depression, working models of others, and relationship functioning. *Journal of personality and social psychology*, 66(1), 127-140.
- Chioqueta, A. P. i Stiles, T. C. (2005). Personality traits and the development of depression, hopelessness, and suicide ideation. *Personality and individual differences*, 38(6), 1283-1291.
- Clark, L. A., & Watson, D. (1991). Tripartite model of anxiety and depression: psychometric evidence and taxonomic implications. *Journal of abnormal psychology*, 100(3), 316.

- Colin, V. L. (1996). *Human attachment*. Philadelphia: Temple University Press.
- Conradi, H. J. i de Jonge, P. (2009). Recurrent depression and the role of adult attachment: A prospective and a retrospective study. *Journal of Affective Disorders, 116*(1-2), 93-99.
- Cooper, A. J., Smillie, L. D. i Corr, P. J. (2010). A confirmatory factor analysis of the Mini-IPIP five-factor model personality scale. *Personality and Individual Differences, 48*(5), 688-691.
- Crowell, J. A., Fraley, R. C. i Shaver, P. R. (1999). Measurement of individual differences in adolescent and adult attachment. *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications, 2*, 599-635.
- Dagan, O., Facompré, C. R. i Bernard, K. (2018). Adult attachment representations and depressive symptoms: A meta-analysis. *Journal of affective disorders, 236*, 274-290. doi: 10.1016/j.jad.2018.04.091.
- Deniz, M., Hamarta, E. i Ari, R. (2005). An investigation of social skills and loneliness levels of university students with respect to their attachment styles in a sample of Turkish students. *Social Behavior and Personality: an international journal, 33*(1), 19-32.
- DiTommaso, E., Brannen-McNulty, C., Ross, L. i Burgess, M. (2003). Attachment styles, social skills and loneliness in young adults. *Personality and individual differences, 35*(2), 303-312.
- Donnellan, M. B., Oswald, F. L., Baird, B. M. i Lucas, R. E. (2006). The mini-IPIP scales: tiny-yet-effective measures of the Big Five factors of personality. *Psychological assessment, 18*(2), 192-203.
- Flaherty, J. i Richman, J. (1989). Gender differences in the perception and utilization of social support: Theoretical perspectives and an empirical test. *Social Science & Medicine, 28*(12), 1221-1228.
- Florian, V., Mikulincer, M. i Bucholtz, I. (1995). Effects of adult attachment style on the perception and search for social support. *The Journal of Psychology, 129*(6), 665-676.
- Fraley, R. C., Heffernan, M. E., Vicary, A. M. i Brumbaugh, C. C. (2011). The experiences in close relationships—Relationship Structures Questionnaire: A method for assessing attachment orientations across relationships. *Psychological assessment, 23*(3), 615-625.
- Gilligan, C. (1993). *In a different voice*. Harvard University Press.
- Harlow, H. F. (1958). The nature of love. *American psychologist, 13*(12), 673-685.

- Hazan, C. i Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of personality and social psychology*, 52(3), 511.
- Hazan, C., i Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological inquiry*, 5(1), 1-22.
- Hess, E. H. (1958). "Imprinting" in Animals. *Scientific American*, 198(3), 81-93.
- Hudson, S. M. i Ward, T. (1997). Intimacy, loneliness, and attachment style in sexual offenders. *Journal of Interpersonal Violence*, 12(3), 323-339.
- Hughes, M. E., Waite, L. J., Hawkley, L. C. i Cacioppo, J. T. (2004). A short scale for measuring loneliness in large surveys: Results from two population-based studies. *Research on aging*, 26(6), 655-672.
- Jakovina, T. (2017). *Privrženost, samopoštovanje i emocionalna prilagodba u bolesnica s bulimijom nervozom*. Doktorska disertacija. Zagreb: Medicinski fakultet u Zagrebu.
- Jerković, V. (2005). *Privrženost i psihološka prilagodba studenata*. Diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Kamenov, Ž., i Jelić, M. (2003). Validacija instrumenta za mjerenje privrženosti u različitim vrstama bliskih odnosa: Modifikacija Brennanova Inventara iskustava u bliskim vezama. *Suvremena psihologija*, 6(1), 73-91.
- Karlović, D. (2017). Depresija: klinička obilježja i dijagnoza. *Medicus*, 26(2 Psihijatrija danas), 161-165.
- Kessler, R. C., Birnbaum, H., Bromet, E., Hwang, I., Sampson, N. i Shahly, V. (2010). Age differences in major depression: results from the National Comorbidity Survey Replication (NCS-R). *Psychological medicine*, 40(2), 225-237.
- Kobak, R. R., i Sceery, A. (1988). Attachment in late adolescence: Working models, affect regulation, and representations of self and others. *Child development*, 135-146.
- Kuterovac Jagodić, G., Erceg, I. i Putarek, V. (2016). 26. *Ljetna psihologijska škola*. Neobjavljeni dokument.
- Lapsley, D. K., Varshney, N. M. i Aalsma, M. C. (2000). Pathological attachment and attachment style in late adolescence. *Journal of Adolescence*, 23(2), 137-155.
- Larsen, R. J. i Buss, D. M. (2007). *Psihologija ličnosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Lorenz, K. Z. (1937). The companion in the bird's world. *The Auk*, 54(3), 245-273.

- Lovibond, P. F., i Lovibond, S. H. (1995). The structure of negative emotional states: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories. *Behaviour research and therapy*, 33(3), 335-343.
- Luhmann, M. i Hawkley, L. C. (2016). Age differences in loneliness from late adolescence to oldest old age. *Developmental Psychology*, 52(6), 943-998.
- Main, M. i Solomon, J. (1986). Discovery of an insecure-disorganized/disoriented attachment pattern.
- Marušić, I., Kamenov, Ž. i Jelić, M. (2011). Personality and attachment to friends. *Društvena istraživanja*, 20(4), 1119-1137.
- Medić, M. (2014). *Privrženost roditeljima i partnerima kod studenata čiji roditelji ne žive zajedno*. Diplomski rad. Zadar: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zadru.
- Molnar, J. (2012). *Rana privrženost i privrženost u prijateljskim i romantičnim odnosima*, Doktorska disertacija. Osijek: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Osijeku.
- Muris, P., Meesters, C., van Melick, M. i Zwambag, L. (2001). Self-reported attachment style, attachment quality, and symptoms of anxiety and depression in young adolescents. *Personality and Individual Differences*, 30(5), 809-818.
- Murphy, B. i Bates, G. W. (1997). Adult attachment style and vulnerability to depression. *Personality and Individual Differences*, 22(6), 835-844.
- Noftle, E. E. i Shaver, P. R. (2006). Attachment dimensions and the big five personality traits: Associations and comparative ability to predict relationship quality. *Journal of research in personality*, 40(2), 179-208.
- Ognibene, T. C. i Collins, N. L. (1998). Adult attachment styles, perceived social support and coping strategies. *Journal of Social and Personal Relationships*, 15(3), 323-345.
- Petz, B. (2012). *Osnovne statističke metode za nematematičare*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Roberts, J. E., Gotlib, I. H. i Kassel, J. D. (1996). Adult attachment security and symptoms of depression: The mediating roles of dysfunctional attitudes and low self-esteem. *Journal of personality and social psychology*, 70(2), 310-320.
- Rokach, A. i Brock, H. (1995). The effects of gender, marital status, and the chronicity and immediacy of loneliness. *Journal of Social Behavior and Personality*, 10(4), 833-848.

- Rudan, V. i Tomac, A. (2009). Depresija u djece i adolescenata. *Medicus*, 18 (2_Adolescencija), 173-179.
- Russell, D., Peplau, L. A., & Cutrona, C. E. (1980). The revised UCLA Loneliness Scale: Concurrent and discriminant validity evidence. *Journal of personality and social psychology*, 39(3), 472-480.
- Smojver-Ažić, S. (1999). *Privrženost roditeljima te separacija i individuacija kao odrednice psihološke prilagodbe studenata*. Doktorska disertacija. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Weiss, R. S. (1973). *Loneliness: The experience of emotional and social isolation*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Živčić-Bećirević, I., Smojver-Ažić, S., Kukić, M. i Jasprica, S. (2007). Akademska, socijalna i emocionalna prilagodba na studij s obzirom na spol, godinu studija i promjenu mjesta boravka. *Psihologijske teme*, 16(1), 121-140.

Prilozi

Prilog A: Korelacije između četiri aspekta psihološke prilagodbe, dviju dimenzija privrženosti, osobina ličnosti te dobi i spola ($N=756$).

	spol	dob	E	U	S	N	I	izbj	anx	depr	usam	SPR	SPV
spol	-	.09*	.11**	.37**	.07	.18**	.03	-.15**	.02	-.05	.03	.06	.12**
dob		-	-.02	.06	.06	-.05	.06	-.04	-.03	-.10**	-.09**	-.03	.03
E			-	.18**	-.05	-.19**	.10**	-.13**	-.10**	-.19**	-.26**	.10**	.21**
U				-	.20**	.08**	.16**	-.27**	.08*	-.05	.03	.09**	.23**
S					-	-.15**	-.07	-.17**	.08*	-.14**	-.08*	.12**	.09*
N						-	-.03	.14**	-.16**	.53**	.47**	-.17**	-.22**
I							-	-.06	.49**	-.04	-.03	.04	.04
izbj								-	-.05	.27**	.25**	-.11**	-.19**
anx									-	.42**	.48**	-.15**	-.23**
depr										-	.49**	-.28**	-.28**
usam											-	-.20**	-.32**
SPR												-	.22**
SPV													-

Legenda: E=ekstraverzija; U=ugodnost; S=savjesnost; N=neuroticizam; I=intelekt; izbj=dimenzija izbjegavanja; anx=dimenzija anksioznosti; depr=depresivnost; usam=usamljenost; SPR=percipirana socijalna podrška roditelja; SPV=percipirana socijalna podrška vršnjaka; ** $p<.001$; * $p<.005$; Spol: 1 – studenti, 2 – studentice.

Prilog B: Distribucije rezultata za depresivnost, usamljenost, socijalnu podršku roditelja i socijalnu podršku vršnjaka.

